

Balassi-füzetek 3.

Gordos Katalin

KALANDRA FEL!

Balassi Intézet, Budapest, 68 p.

A *Kalandra fel!* a Balassi Intézet magyar származásnyelvi fiatalokat megcélzó sorozatának, a Balassi-füzeteknek harmadikként megjelent darabja. Míg a korábbi két füzet, a *Miénk a vár!* (Gordos–Varga 2011) és az *Ünnepeljünk együtt!* (Gordos–Varga 2012) a B1/B2 nyelvtudású, 7–14 éves gyerekeknek szánt, zöld színnel jelölt sorozatba illeszkedett, addig a most megjelent harmadik füzet a piros sorozat első darabja. Ez a sorozat némileg eltérő közönséget céloz meg, mint a zöld címkés füzetek. Olyan A2/B1 szinten lévő magyar származású fiataloknak szól, akik bár hallanak magyar szót a családjukban, és megértik a nyelvet, ritkán szólalnak meg magyarul. A sorozat szerkesztői életkor szempontjából a zöld füzetek használóinál valamivel idősebb, 10–18 éves fiatalokban határozták meg a piros sorozat elsődleges célközönségét. A *Kalandra fel!* szerzője, Gordos Katalin (aki a Balassi-füzetek első két darabjának is társszerzője volt) a fenti nyelvi szintű és életkorú csoport igényeihez jól illeszkedve választotta ki a füzetben megjelenő nyelvi tartalmat és a feladatokban megjelenő témákat. A piros sorozat ezen kívül megjelenését, stílusát tekintve is egyértelműen elkülönül a zöld sorozat darabjaitól. Az illusztrátor, Csákovics Lajos (többek között a Macskafogó 2. animációs rendezője) rendkívül igényes, az idősebb közönséghez jobban illeszkedő képi világot alkotott a füzethez.

A korábbi füzetekhez hasonlóan a *Kalandra fel!* is modulszerűen épül fel. A 9 darab 5–6 oldalas részből álló kiadvány fejezeteit és feladatait – a *Miénk a vár!*-hoz hasonlóan – egy kerettörténet fogja össze. Ez a megoldás nemcsak egységesebbé teszi az egyébként – természeténél fogva – némileg töredezett szerkezetű füzetet, hanem a nagyszerű karakterek és történet révén motiváló erőt is jelenthet a tanulásban. A főszereplő Máté, 17 éves magyar származású kanadai fiú, aki néhány hétre Magyarországra utazik, ahol a Mezei család látja őt vendégül. A történet vázát Máté magyarországi utazása jelenti, aki a vele egykorú Mezei Kingával kettesben körbeutazza az országot. A füzet minden fejezete az utazás egy-egy állomásának felel meg, ennek köszönhetően a célcsoport számára különösen fontos országismereti tudnivalók teljesen átjárják a füzetet. A főszereplők kedves és hiteles karakterek, a terjedelmi korlátok ellenére néhány jól eltalált helyzettel és háttérinformációval sikerült egyéniséget adni nekik. Kinga szerepeltetésével pedig egy kortárs anyanyelvi beszélő is állandó résztvevője a kalandoknak, ami nemcsak módszertanilag, hanem dramaturgiai szempontból is előnyös döntés (a főszereplők között kibontakozó szerelem finom megrajzolása a szerzőt dicséri). A jól megválasztott szereplők a velük való azonosulás lehetőségét adják a füzetet használó fiataloknak, ami szintén növelheti motivációjukat.

A célcsoport tanításának fő jellegzetessége a meglévő tudás rendszerezése, tudatosítása, illetve a speciális nyelvi szocializációs helyzetből adódó hiányosságok pótlása, ami nehéz pedagógiai feladat elé állítja a tanárt. El kell kerülnie mind a túl könnyű tartalomból eredő banalitás, mind a túl nehéz tartalom okozta frusztráció csapdáját, amelyek egyaránt végzetes hatással lehetnek a diák motivációjára. A cél tehát a meglévő tudás használatba vételének motiváló erejét kihasználva olyan kommunikációs készlet kialakítása, amely a diákok ismereteinek bővítésére ösztönzi. A *Kalandra fel!* kiválóan oldja meg ezt a pedagógiai feladatot. Jól használja ki például az abban rejlő lehetőséget, hogy a füzetet használó fiatalok családjukban sok magyar szót, kifejezést ismertek meg. A füzetben szereplő fényképek, rajzok mellett számos helyen öntapadó jegyzetlapokhoz hasonló formában jelenik meg a képeken szereplő tárgyak neve. Az így bemutatott szókincs megválasztása rendkívül jónak mondható: nagy részét olyan alapvető szavak teszik ki, amelyek jó eséllyel már ismerősek a nyelvtanuló számára, megjelennek azonban olyan (egyaránt fontos) kifejezések is, amelyekkel talán még nem találkozott. Az ismert és új szókincs között így létrejövő egyensúly egyszerre biztosítja a motivációt, az önbizalom növelését és szókincsbővítés lehetőségét.

Az egész füzetten végigvonuló, jól érzékelhető célkitűzés, hogy a füzet a nyelvtanulóknak az őket körülvevő világ magyar nyelven történő nyelvi megragadásának élményét próbálja megadni. Az így megszerzett tudás (pl. a lakással, mindennapi tevékenységekkel, élelmiszerekkel vagy éppen az emberi testtel kapcsolatos szókincs) lehetőséget ad a füzet használóinak a számukra a magyar nyelv használatának elsődleges színterét jelentő családi közegben való magabiztosabb nyelvhasználatra. Emellett a füzet a tanulót bevezeti a magyar nyelv használatának olyan színtereire is, amelyekkel szülőföldjén csak nagyon korlátozottan találkozhat (pl. magyar nyelven történő vásárlás, magyar nyelvű eligazító táblák, plakátok stb.). Ez jó felkészítést jelenthet egy Magyarországra történő utazásra is.

A célcsoport ismeretében szintén jó döntés, hogy a füzet első nagyobb témája a család, hiszen a szórványban élő fiatalok számára ez jelenti az elsődleges kapcsolatot a magyar nyelvvel és kultúrával. Nagyon fontos szerepe van ezért a 13. oldalon megjelenő, a tanuló által kitölthető családfának, amely nemcsak a családdal kapcsolatos nyelvi tartalom tanítását szolgálja, hanem a kulturális gyökerek felfedezésére, a szülőkkal való beszélgetésre is csábít. Éppen emiatt sajnálhatjuk, hogy a családfa féloldalas. Érdemes lett volna olyan rajzot készíteni, amely a család mindkét ágának ábrázolására lehetőséget ad. Ez nemcsak a mindkét ágon magyar származású tanulók számára lenne fontos, hanem a vegyes származású fiatalok esetében is, hiszen egy multikulturális környezetben a különböző hagyományok egyformán fontos részei lehetnek az identitásnak.

A magyar származásnyelvi fiatalok nyelvi tudatosságának fejlesztéséhez jó alapot jelent a füzetben megjelenő grammatikai tananyag. A szerző jellemző módszere, hogy egy-egy új nyelvtani jelenséget, eszközt már azelőtt szerepeltet a szövegekben, mielőtt annak részletes magyarázatára sor kerülné, ám tipográfiai eszközökkel már ekkor megteremt a felismerés, elkülönítés lehetőségét. Így például a tárgyrag már első előfordulásakor félkövér betűtípussal kiemelve jelenik meg, ráirányítva ezzel a nyelvtanuló figyelmét a jelenségre. A későbbi részletes, explicit bemutatás és az ezt követő feladatok pedig biztosítják a rendszerezés, a tudatosítás és a gyakorlás lehetőségét.

A füzet minden fejezetében egy-egy fontos nyelvtani tartalom jelenik meg, hozzávetőlegesen olyan sorrendben, ahogyan azt a kezdő magyar mint idegen nyelv tankönyvekben megszokhattuk: a jelen idejű általános ragozást követi a tárgyrag, az irányhármasság, a többes szám, az igekötők, a főnévi igeneves szerkezetek, a birtoklás kifejezése, majd az utolsó két részben a határozott ragozás. A füzet a grammatika tanításában nem törekszik teljességre, és ezt nem is kérhetjük számon rajta. Mindazonáltal a szóban forgó tanulói csoport esetében talán nem magától értődő döntés, hogy a nyelvtani tartalom elrendezése az „alulról felfelé” való építkezés elvét követi. Annak, hogy a szerző a fenti felépítés mellett döntött előnyei és hátrányai egyaránt vannak. A választott megoldás egyrészt elősegíti a fokozatosság elvének érvényesítését, illetve lehetővé teszi, hogy az egyes fejezetek jobban építhessenek a korábbiakban tanultakra. Az oktatók szempontjából azért is előnyös ez a fajta szerkesztésmód, mert a nyelvtani tanítás során támaszkodhatnak a magyar mint idegen nyelv tanításának kialakult módszertanára, tankönyveire és segédanyagaira. Mindazonáltal figyelembe véve, hogy a megcélzott tanulók nyelvtudásukat családi körben, nyelvelsajátítás útján szerezték, nem elhanyagolható érvek szólnak amellett is, hogy a hagyományos tanmenettől elszakadva, a célcsoport szempontjából lényeges pontokra összpontosítva, kommunikatív célok szerint súlyozva szervezzük meg a tantervet. Az ideális megoldás természetesen a két elv ötvözése, és erre a füzet is kísérletet tesz, ám talán érdemes lett volna valamilyen formában már az első füzetben megjelentenit a kommunikáció szempontjából rendkívül fontos múlt időt és a felszólító módot.

A korábban megjelent Balassi-füzetekhez hasonlóan a piros sorozat első tagjában is meghatározó szerepet kapnak az országismereti tudnivalók. Mint korábban szó volt róla, az egész füzet egy Magyarországot keresztül-kasul bejáró utazás köré szerveződik, ami kitűnő alapot ad a legkülönbözőbb kulturális ismeretek átadására a balatonfüredi Anna-báltól a pécsi múzeumokon át az Országos Kéktúráig. Csakúgy, mint a korábbi füzetekben, a kulturális tudnivalóhoz kapcsolódóan gyakran jelennek meg internetes keresést igénylő, illetve arra buzdító feladatok. Ezek nemcsak a magyar nyelv gyakorlásának további lehetőségét adják meg, hanem fejlesztik a diákok digitális kommunikatív kompetenciáját is, és a megcélzott korcsoport életében rendkívül fontos szerepet játszó digitális világban is megjelenítik a magyar nyelvet, új kommunikációs csatornát nyitva ezzel a magyar nyelv és Magyarország felé. (A tananyag életszerűségét is növeli, hogy az internet és a technológia a történetben is megjelenik, pl. az időjárás-előrejelzést egy – létező – internetes oldalon nézik meg a főszereplők.)

A szerző számtalan apró pedagógiai trükkkel teremti meg a kommunikáció felé való továbblépés lehetőségét még a mechanikusabb feladatok esetében is. A számok gyakorlásánál előkerülnek például a magyar történelem fontos évszámai, a birtokos személyjelek bemutatását egy igaz-hamis feladattal köti össze a szerző, és az igeragozást bemutató táblázatok is kérdés-válasz szerint vannak elrendezve. Módszertani szempontból ki kell emelnünk továbbá a nagyszámú páros és csoportos feladatot, illetve a különböző játékokat (pl. barkochba, társasjáték, dominó stb.), amelyek segíthetnek változatosabbá, sokszínűbbé tenni a hétfégi magyariskolákban zajló munkát.

A sorozat első két tagjához hasonlóan a harmadik füzetben is fontos szerepet kapnak a pragmatikai tudnivalók, hiszen a pragmatikai tudatosság növelése alapvető célja a magyar származásnyelvű nyelvtanulók tanításának. Különösen fontos pragmatikai jelenségként a tegezés-nemtegezés kérdése több helyen is feltűnik a füzetben, és a nemtegező (önöző) alakok következetesen megjelennek a ragozási táblázatokban is. Bár az ezzel kapcsolatos nyelvhasználati szabályok nyilvánvaló és gyors változásban vannak, valamint a két főszereplő életkora miatt is nehéz pontos nyelvhasználati iránymutatást adni, véleményem szerint néhány esetben érdemesebb lett volna egyértelműbb szituációkat teremteni. Furcsa például, hogy a 22. oldalon lévő dialógusban a büfés a társalgás során tegezi a főszereplőket, ám végül *Viszlát!* köszönéssel búcsúzik el tőlük.

A Balassi-füzetekről szólva különösen fontos megemlítenünk a Balassi Intézet által 2014 szeptemberében elindított új honlapot, az eMagyariskolát¹ is, ahol az eddig megjelent Balassi-füzetekhez kapcsolódó tanári útmutatókon, óravázlatokon, megoldásokon kívül számos olyan egyéb anyag is megtalálható, amely nagyban elősegítheti a hétvégi magyariskolákban zajló munkát. Kifejezetten a magyar származásnyelvi diákok tanításához kapcsolódó tankönyvajánlókat, nyelvi játékokat tartalmazó része is van a honlapnak. Ezen kívül az eMagyariskola oldala szakmai fórumot, kommunikációs felületet is biztosít a magyariskolák oktatói számára, ami lehetőséget ad egyebek mellett a Balassi-füzetek használatával kapcsolatos tapasztalatok megosztására is. Tekintettel arra, hogy a hétvégi magyariskolákban gyakran kevés tanári tapasztalattal rendelkező, önkéntesként dolgozó szülők, nagyszülők tanítják a fiatalokat, fontos lenne a honlapon található módszertani segédletek részletesebbé tétele. Ezáltal biztosítható lenne például, hogy az egyébként rendkívül átgondolt, logikus és pontos nyelvtani táblázatokba sűrített, gyakran csak szimbólumokkal megjelenített tudnivalók valóban eljussanak a felhasználókhoz. Szintén érdemes lenne több segítséggel szolgálni a füzeteket használó oktatóknak egyes feladatok megoldását illetően. A Tihanyi Alapítólevélből származó rövid kézírásos részlet (*feheruuaru rea meneh hodu utu rea*) elolvasása például egy ez irányú képzettséggel nem rendelkező önkéntes tanár számára is nehéz feladat lehet (nem is beszélve a diákokról). Bár ez esetben az internetes segédlet ad valamennyi útmutatást a tanárnak a feladat megoldására vonatkozóan, véleményem szerint érdemes lett volna a mai olvasaton kívül a szöveg nyomtatott betűs átiratát is megadni (akár a füzetben is).

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a *Kalandra fel!* tovább viszi a Balassi-füzetek első két kötetével elkezdett magas színvonalú szakmai munkát, és jól alkalmazkodik a némileg eltérő célcsoport által támasztott igényekhez. A tananyag minél jobb felhasználásának érdekében érdemes lenne kibővíteni a füzethez tartozó internetes segédanyagokat. Itt kaphatnának helyet az egyes nyelvtani jelenségek bővebb magyarázatai, illetve a kérdések mélyebb megismeréséhez továbbvezető irodalomjegyzék. Szintén érdemes lenne megvizsgálni hangzó anyagok közzé tételének a lehetőségét az eMagyariskola honlapján, amivel teljessé válna a füzetben egyébként kiegyensúlyozottan és következetesen megvalósuló készségfejlesztés is.

Borsos Levente

¹ <https://emagyariskola.hu/>